

LJUDSKOZEMLJEPISNO IZRAZJE V TOPOLEKSEMIH LEDINSKEGA IMENJA NA LIVŠKEM¹

V prispevku je z etimološkoimenoslovnega stališča prikazano ljudskozemljepisno izrazje, ki se pojavlja v topoleksemih ledinskih imen v kraju Livek in njegovi okolici (občina Kobarid, Slovenija). Ljudskozemljepisni leksikalni pomen posameznega topoleksema je ali neposredno izpričan v enakozvočnem občnem imenu v krajevnem govoru ali rekonstruiran na osnovi pomenske analize v ostalih slovenskih narečjih in v drugih slovanskih jezikih izpričanega enakozvočnega občnega imena ob upoštevanju značilnosti poimenovanega zemljepisnega objekta.

etimološko imenoslovje, ljudskozemljepisno izrazje, topoleksem, etimon, ledinsko ime, Livek

Folk-geographical terminology occurring in microtoponyms in the town of Livek and its surroundings (Municipality of Kobarid, Slovenia) is presented from an etymological-onomastic point of view. The folk-geographical lexical meaning of the single topolexeme is either documented in the homonymic common name in the local dialect or reconstructed on the basis of semantic analysis of the homonymic common name attested in the other Slovene dialects and Slavic languages, taking into consideration the characteristics of the denominated geographical object.

etymological onomastics, folk-geographical terminology, topolexeme, etymon, microtoponym, Livek

Uvod

Etimološko imenoslovje zemljepisna lastna imena pomenskomotivacijsko deli na osnovi pomena topoleksema, tj. občnega imena, iz katerega je zemljepisno ime nastalo, ter tako določa prvotno pomensko motivacijo imena glede na poimenovani zemljepisni objekt. Za razliko od funkcijskega imenoslovja pri etimološkem imenoslovju poimenovalni model nastanka zemljepisnega imena v okviru štirih univerzalnih pomenskih kategorij (poimenovani predmet, lastnost, svojilnost, nahajanje) in njegove imenske vloge v prostoru niso pomembni.² Pri etimološkoimenoslovnem pristopu preučevanja lastnih imen sta torej občnoimenska (apelativna) in lastnoimenska (proprialna) sfera jezikovnega sestava izenačeni, saj je lastno ime obrav-

¹ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (www.zrc.sazu.si) razvil Peter Weiss.

² Funkcijskoimenoslovni prikaz strukturnih tipov ledinskih imen v kraju Livek in njegovi okolici v okviru teorije poimenovalnih modelov je podan v Šekli 2006.

navano enako kot občno ime.³ Ta pristop omogoča določitev etimona, tj. korenkega morfema kot nosilca predmetnega pomena topoleksema obravnavanega lastnega imena, ki se nanaša na zunajjezikovno stvarnost, ter njegovega izvora in prvotnega pomena. Zato je zelo pomemben tudi izven strogega imenoslovnega preučevanja, in sicer tako za ostale jezikoslovne vede, v prvi vrsti za zgodovinsko jezikoslovje,⁴ kot tudi za številne nejezikoslovne vede, ki s svojega vidika raziskujejo prostor, na katerem se določena zemljepisna imena pojavljajo (geografija, geologija, pedologija, botanika, zoologija, arheologija, zgodovina, genealogija).

Natančno pomenskomotivacijsko delitev ledinskih imen na osnovi topoleksema je izdelala npr. praška imenoslovna šola. Ledinska imena se v okviru le-te delijo glede na zunajjezikovno predmetnost, ki jo topoleksem poimenuje, in sicer so to: 1. splošne lastnosti zemljišča: lega, oddaljenost, velikost in hitrost, oblika in druge lastnosti tako dobesedno kot metaforično, barva, vrednost in značaj, starost; 2. lastnosti tal: oblikovanost (ravnost, nagnjenost, dvignjenost, poglobljenost), tla (sestava in premikanje), kulturna krajina (namembnost, način pridobivanja), vodovje, atmosferski pojavi; 3. rastlinstvo: poraščenost, posamezne rastlinske vrste, gojenje rastlinstva (način, kulturne rastline, travniki, pašniki, nasadi); 4. živalstvo: divje živali, domače živali; 5. človek: lastninski in pravni odnosi, uporaba zemljišča, človeški poseg (naseljenost, gradnje, prometne povezave), duhovno življenje in zgodovina (Šm: 113–117, PJČ: 17–20).

V prispevku bo prikazano ljudskozemljepisno izrazje, ki se pojavlja v topoleksemih ledinskih imen v kraju Livek in njegovi okolici (občina Kobarid), na območju, ki genetskojezikovno spada v okvir nadiškega narečja slovenščine (Logar 1963: 111–112, Škorjanc 1976: 5–8). Ljudskozemljepisno izrazje je izrazje, ki se je izoblikovalo kot sredstvo za poimenovanje zemljepisne stvarnosti v ljudskem jeziku (ravni svet, dvignjeni in nagnjeni svet, poglobljeni svet, vodovje, rastlinstvo, živalstvo, človek in kulturna krajina) in je od vsega izrazja v topoleksemih zemljepisnih

³ Podobno kot pri etimologiji občnih imen je naloga etimologije lastnih imen odkriti in rekonstruirati prvotni leksem kot jezikovni znak, poimenovalno enoto besednega jezika, in sicer njegovo prvotno obliko, tj. določiti korenski in besedotvorni morfem, ter prvotni pomen (leksikalni pomen), tj. odkriti njegovo sestavljenost iz predmetnega pomena korenkega morfema (korenski pomen) in iz pomena besedotvornega morfema (besedotvorni pomen), ki modificira izhodiščni korenski pomen. Definicija etimologije je povzeta po M. Furlan (2003: 31): »[E]timologija odkriva in rekonstruira formalni in semantični odnos med besedo in njenim besedotvornim predhodnikom etimonom[.]«

⁴ Zgodovinsko jezikoslovje na ta način lahko posredno vsaj delno dokumentira starejše stopnje jezikovnega sestava (slovar, slovnica, izrazna ravnina) in ob prisotnosti gradivskih virov iz različnih časovnih obdobij tudi potek njegovega spreminjanja skozi čas. Zemljepisnoimensko gradivo iz nekega časovnega obdobja ima v primerjavi z občnoimenskih gradivom iz istega obdobja dve prednosti. Ker so zemljepisna imena vezana na poimenovani zemljepisni objekt, je prostorska razporeditev občnih imen v vlogi njihovih topoleksemov natančno znana. Ker zemljepisno ime v času svoje rabe postopoma izgubi stik z občnoimensko sfero jezikovnega sestava, neredko ohranja starejše jezikovne značilnosti. Pri etimološkoimenslovnem preučevanju zemljepisnih imen so velikega pomena torej predvsem tiste prvine jezikovnega sestava, ki v občnoimenski sferi niso več ohranjene. Sem spadajo predvsem odmrlo besedje, posredno dokumentirano v topoleksemih, ter arhaične glasovne, naglasne, oblikovne in besedotvorne, redkeje tudi skladske značilnosti.

imen daleč najštevilčnejše.⁵ Pri analizi bo kot osnova uporabljena pomenskomotivacijska delitev ledinskih imen praške imenoslovne šole, dopolnjena z natančnejšo delitvijo posameznih pomenskih polj, in sicer predvsem tistih, ki jih poimenuje ljudskozemljepisno izrazje.⁶ Dodana bodo tudi posamezna dopolnila, ki so se pri analizi konkretnega lastnoimenskega gradiva izkazala za relevantna.⁷

Livška ledinska imena bodo tako razdeljena na naslednja znotraj na posamezne pomenske skupine natančneje razdelana pomenska polja: 1. zemljišče (oblike zemeljskega površja, sestava in lastnost tal, druge značilnosti zemljišča), 2. vodovje, 3. atmosferski pojavi, 4. rastlinstvo, 5. živalstvo, 6. človek. V okviru posameznih pomenskih polj oziroma njihovih skupin bodo naštetih topoleksemi ledinskih imen ter na podlagi le-teh nastala ledinska imena. Posameznemu topoleksemu bodo dodane relevantne slovnične oznake in ljudskozemljepisni leksikalni pomen, ki je bil v ospredju v procesu polastnoimenjenja. Slednji je ali neposredno izpričan v enakozvočnem občnem imenu v krajevnem govoru ali rekonstruiran na osnovi pomenske analize v ostalih slovenskih narečjih in v drugih slovanskih jezikih izpričanega enakozvočnega občnega imena ob upoštevanju značilnosti poimenovanega zemljepisnega objekta. Topoleksemi in ledinska imena bodo zaradi lažje prepoznavnosti prepisani v glasovnem sestavu slovenskega knjižnega jezika z označenim tonemskim naglasom, tista s strukturnim tipom predložne besedne zveze pa brez krajevnih prislovov.⁸

1 Zemljišče

Najobsežnejši pomenski sklop, v katerega spada večina etimonov livških ledinskih imen, zajema pomen 'zemljišče'. Le-to je mogoče opisati z zemljepisnega ali gospodarskega stališča. V tem razdelku je v ospredju zemljepisni vidik, saj je gospodarski zajet v pomenskem sklopu 'človek', in sicer pod pomenom 'človekova dejavnost' (razdelek 6.2). Zemljepisne značilnosti zemljišča zajemajo oblike zemeljskega površja, sestavo in lastnost tal ter druge značilnosti, ki ju prva in druga skupina ne vključujeta.

⁵ Poleg topoleksemov z naštetih pomenskih polj se v ledinskih imenih kot etimoni pojavljajo tudi osebna in zemljepisna lastna imena.

⁶ Ljudskozemljepisno izrazje je povzeto po Badjura 1953, z upoštevanjem kritičnih pripomb v Bezlag 1954.

⁷ Upoštevana so bila predvsem dopolnila v Šimunović 1972.

⁸ Naglasne posebnosti (končniško naglaševanje tipa *zemljā* in *vodā*, dosledna ohranjenost mešanega naglasnega tipa *glavĕ* im./tož. mn., *glavāmi* or. mn.) in oblikovne posebnosti (končnice moške in srednje o-jevske sklanjatve: mest. ed. -e < psl. *-ĕ, mest. mn. -eh < psl. *-ĕxъ, or. ed. -am nalikovnega nastanka) nadiškega narečja bodo ohranjene.

V nadiškem narečju se krajevni predlogi nikoli ne uporabljajo samostojno, ampak so vedno okrepljeni s krajevnimi prislovi kot *gori/gor*, *doli/dol*, *tam/tja*, *tu/sem*, ki se spreminjajo glede na trenutni položaj govorečega. To je značilnost jezikov in narečij alpskega jezikovnega prostora (Isačenko 1939: 127–128), npr. *'du ū Kobarīde* 'doli v Kobaridu', *'du ū Kōbart* 'dol v Kobarid', *'do s Kobarīda* 'dol iz Kobarida'; *'γu ū Būxe* 'gori v Bovcu', *'γu ū 'Buc* 'gor v Bovec', *'γo z Būxa* 'gor iz Bovca'; *'ta ū Līŭke* 'tam v Livku', *iŭe ū Līŭk* 'tja v Livek', *'ta z Līŭka* 'tja iz Livka'.

Topoleksemi, ki opisujejo zemljišče z zemljepisnega in gospodarskega gledišča se glede na način poimenovanja poimenovanega zemljepisnega predmeta delijo na: 1. zemljepisna poimenovanja (*nomina geographica*), v funkciji katerih se pojavljata zemljepisno in gospodarsko izrazje ter pri katerih gre za neposredno, nemetaforično poimenovanje, ki izraža enakost: *breg Breg* ← *Breg je breg*, *polje Polje* ← *Polje je polje*; 2. metaforična poimenovanja (*nomina metaphorica*), pri katerih gre za posredno, metaforično poimenovanje, ki izraža podobnost s pomočjo primerjave: *vzpetina Glava* ← *Glava je kot glava*, *njiva Kolač* ← *Kolač je kot kolač* (Šim: 242–243). Znotraj zemljepisnega opisa zemljišča v vlogi metafor nastopajo poimenovanja z naslednjih pomenskih polj: 1. deli človeškega in živalskega telesa, ki navadno označujejo dvignjeni svet (*bula*, *čelo*, *dlan*, *glava*, *glavica*, *koleno*, **kolk*, **plečce*, *rebro*, **škrbina* – *griva*, *rep*); 2. posodje, ki poimenuje vrtni svet (*kotel*, **krnica*, *vrč*); 3. orodje s področja tkalstva (**brdo*, **greben*, *kolovrat*, *platno*, *škarje*) in zidarstva (*klinec*, *kolona* ‘steber’, *lopata*, *polica*, *sleme*, *žleb*, **zatreb* ‘zatrep’) (Mr: 236).

1.1 Oblike zemeljskega površja

Zemeljsko površje je lahko ravno, nagnjeno in dvignjeno ali vrtno (Bad: 22).

1.1.1 Ravni svet (ravnina) je lahko oblikovan navpično in vodoravno. Navpična oblikovanost ravnine je minimalna ter se kaže kot viseča ravnina, ki ima stopnjo visenja manjšo od nagnjenega sveta, in valovita ravnina, ki ima stopnjo dvignjenosti ali vrtnosti manjšo od dvignjenega ali vrtnega sveta. Vodoravna oblikovanost ravnine je odvisna od njene omejenosti, ograjenosti, pri čemer je potrebno ločiti neograjeno ravnino, ki na nobeni strani svojega roba ne pozna nagnjenega ali dvignjenega sveta, delno ograjeno ravnino, ki ima nagnjeni ali dvignjeni svet na eni strani svojega roba, in ograjeno ravnino, ki nagnjeni ali dvignjeni svet pozna na obeh straneh svojega roba (Bad: 24–28).

V ledinskih imenih na Livškem se v pomenskem polju ‘ravni svet, ravnina’ pojavljajo naslednji topoleksemi: **1. neograjena ravnina**, ki se označuje s sopomenskima pridevnikoma oziroma z njunimi izpeljankami: a) *rávæn* -vna -vno prid. *‘raven’: → *Rávno brdo*; **ravân* -i ž *‘ravnina’ (Bad: 39–40) → *Ravân*; **rávænca* -e ž *‘majhna ravnina’ → *Rávænca*; b) *plân* *plána* *planô* prid. ‘raven’: *plánja* -e ž ‘raven svet brez drevja in grmovja’ (tako tudi Bad: 274) → *Plánja*, *Ta dolênja plánja*, *Ta gorênja plánja*; **planíca* -e ž *‘raven svet brez drevja in grmovja’ (Bad: 273) → *Planíca*, *Pod planíco*; **2. delno ograjena ravnina: lopáta** -e ž *‘majhna ravnina’ (Bad: 45) → *Lopáta*; *políca* -e ž *‘na eni strani ograjena in na eni strani odprta ravna ali skoraj ravna ploskev; zgornji del loma’ (Bad: 26, 61–62) → *Políca*, *Pod políco*; **3. ograjena ravnina: *poljána** -e ž *‘obsežnejši, razmeroma raven svet; polje’ (Bad: 44, 274) → *Poljána*.

1.1.2 Nagnjeni in dvignjeni svet je mogoče opisati s pomočjo poimenovanj za dele pobočja vzpetine, stopnjo nagnjenosti zemljišča ter posamezne oblike dvignjenega sveta.

Pobočje vzpetine se deli v podgorje, vznožje, rebri, vršino (Bad: 52). Na terenu so bili dokumentirani naslednji topoleksemi, ki označujejo pobočje vzpetine: *rebrò* -à s, mn. *rěbra* *‘najširši del gorske strani’ (Bad: 54–55), *‘(kot rebra) nagnjen svet, strmina, pobočje’ → *Rěbra*; **rebrān* *-rna *-rno prid. → *Lebrnica* ≤ **Rebrnica*; **plěčce* s *‘zadnja, hrbtna stran vzpetine, največkrat na severni, osojni strani, z gostim gozdom ali travnato ravnino’ (Bad: 57) → *Plěcca*, *Za plěcci*; *sléme slémēna* s ‘enakomerno visoka podolgovata, strma gorska vzpetina; vrh take vzpetine’ (Bad: 79) → *Sléme*, *Pod slémēnam*; *kolōvrat* -a m ‘kolovrat’; topoleksem poimenuje gorski greben, zato je mogoče, da njegov prvotni pomen *‘gorski greben’ → *Kolovrāt*, *Za Kolovrātam*, *Ta dolēnji Kolovrāt*, *Ta gorēnji Kolovrāt*; *vřh* *vřhā* m ‘najvišja točka, najvišji del vzpetine’ → *Vřh*, *Vřh lázine*, *Za vřhām*; *špik* *špika* m ‘izrazito koničast vrh vzpetine’ → *Špik*, *Za špikam*; *kolóna* -e ž ‘kamnit steber’, ki označuje vrh gore Matajur → *Na kolóni*.

Delitev nagnjenega sveta je določena s pomočjo stopnje nagnjenosti, naklona, in je izražena v kotnih stopinjah. Za vsako posamezno stopnjo nagnjenosti so v rabi različni ljudskozemljepisni izrazi, ki lahko postanejo topoleksemi, in sicer: 1. prva stopnja nagnjenosti zemljišča z naklonom 0°–10°: *pològ pológa* m ‘polog; položen, rahlo nagnjen svet’ → *Pològ*, *Nad pológam*, *Pod pológam*; **polōga* -e ž → *Polōga*; 2. druga stopnja nagnjenosti zemljišča z naklonom 10°–20°: *brēg* *bregū* m ‘breg; nagnjen svet, strmina’ → *Brēg*, *Pod brēgam*, *Za brēgam*, *Gòl/Gòli brēg*, *Ta dolēnji brēg*, *Ta gorēnji brēg*, *Brezjē*; *brězič* *brežiča* m ‘majhen breg’ → *Brězič*; 3. tretja stopnja nagnjenosti zemljišča z naklonom 20°–40°: *strmān* *strmā* *strmō* prid. ‘strm’ → *Strmōla*, *Pod Strmōli*, *Strma gríva*; *gríva* -e ž ‘gladek strm travnat breg’ (Bad: 60) → *Strma gríva*; 4. četrta stopnja nagnjenosti zemljišča z naklonom 40°–60°: izrazi s tem nadpomenom v ledinskem imenju na Livškem niso izpričani; 5. peta stopnja nagnjenosti zemljišča z naklonom 60°–90°, kamor spadajo različni izrazi za terenske lome: *lòm* *lomā* m ‘kraj, prostor, kjer svet prehaja v večjo strmino’ → *Lòm*, *Pod lomām*; **skōk* -a m *‘nižji ali manjši pečevni prag’ (Bad: 60, 67–68) → *Skōk*; *koléno* -a s *‘hrbet, sleme, rt, rob, ki se naglo prevesi’ (Bad: 68) → *Koléno*; *čelò* -à s, mn. *čéla* ‘strmo se dvigajoči del skalne stene’ → *Čéla*, *Na čelě*, *Pod čelām*, *Pod čéli*, *Vrānovo čelò*.

Oblike dvignjenega sveta se razlikujejo glede na dve merili, in sicer sta to: **1. višina vzpetine**: **gomíla* -e ž *‘grič, hrib; zaokrožen poraščen prsten ali peščen kup’ (Bad: 112) → *Za gomílo*; **brdo* -a s *‘brdo; nevisoka, navadno podolgovata vzpetina’ → *Brdó*, *Pod brđam*, *Za brđam*, *Břda*, *Za břdi*, *Golo brdo*, *Rávno brdo*, *Trnōvo brdo*; *búla* -e ž ‘grič, manjša vzpetina’ → *Gómpova búla*, *Za Gómpovo búlo*, *Júrcova búla*, *Žvānova búla*; **2. oblika vrhnjega dela vzpetine**: *gláva* -e ž, tož. *glavō* ‘vzpetina bolj oble, kopaste, kepaste, kupaste oblike’ (Bad: 120) → *Gláva*,

Pod glavó, Za glavó, Rûpne glavê, Pod Rûpnimi glavâmi, glavíca -e ž 'majhna vzpetina bolj oble, kopaste, kepaste, kupaste oblike' → *Za glavíco; *kòlk *kólka* m *'priostren, stožčast grič, hrib' (Ba: 122) → *Kòlk, Za kólkam; *čûkla* -e ž *'skalnata vzpetina' → *Čûkla, Nad čûklo, Pod čûklo, Za čûklo; *štûlac* *-lca m *'štrleča vzpetinica na spodnjem koncu dvigajočega se sveta' (Bad: 73) → *Štûlac*.

1.1.3 Poglobljeni svet (vdrtime) zajema razpoke in počí, vrtačaste kotlaste in koritaste vdrtime. Na Livškem so dokumentirani naslednji topoleksemi: **1. vrtačaste vdrtime:** *dnò* -à s *'najnižje mesto, prostor, ploskev na zemeljskem površju' (Bad: 177) → *Dnîšča; *krníca* -e ž *'krnica; (s snegom napolnjena) kotanja v gorah' → *Mâla krníca, Velíka krníca; vrtáča* -e ž 'vrtača; poljubno globoka, okrogla vdrtime, globel' (Bad: 180) → *Vrtáča; rúpa* -e ž 'jama, kotanja; manjša odprtina v kraških tleh' → *Rúpa, Pod rûpo, Za rûpo, Rûpne glavê, Pod Rûpnimi glavâmi; 2. kotlaste vdrtime: *kotâl* *kotlâ* m *'manjša zaprta, tesna skalnata vdrtime' (Bad: 188) → *Za kotlâm; vřč* *vřča* m najverjetneje s podobnim pomenom kot *kotel* → *Za vřčam; pãklîč* *pãklîča* m *'terenska globel (prepadna skalnata žrela, globoke kotlaste gorske jame, brezna, zevi)', 'ozek, temačen kraj' (Bad: 189) → *Pãklîč; jáma* -e ž 'luknja, jama' → *Za jámo; *pěča* -e ž *'jama, votlina v skali' (Plet) → *Pěča; 3. koritaste vdrtime: *dolína* -e ž 'nižji, raven, navadno podolgovat svet' → *Dolína, Za dolíno, Jálova dolína, Žěhova dolína, Med dolínami; *dôl* -a m *'majhna dolina' (Plet) → *Dôl, Za dôlam; *prédolac* *-lca m *'manjša stranska dolina' (Plet) → *Za prédolcam; žlěb* *žlebû* m *'podolgovata vdolbina v pobočju, nastala zaradi toka vode, plazov' → *Žlěbe; *globoški* -a -o prid. iz *globòk globokâ globokò* 'globok' → *Globoščák; drága* -e ž *'pot, jarek, struga, soteska, majhna dolina' → *Drága, Za drágo, Óšlja drága*.**

1.2 Sestava in lastnost tal

Tla so lahko različno sestavljena (kamen, pesek, glina, blato, rudnine, kovine) in imajo različne značilnosti (suha, mokra). Ljudskozemljepisno izrazje v topoleksemih ledinskih imen na Livškem v pomenskem polju 'sestava tal' izkazuje prisotnost različnih oblik kamenja, vrst peska, ki kažejo na različno stopnjo drobljenja in razpadanja kamenin, v pomenskem polju 'lastnosti tal' pa predvsem premikanje tal in prisotnost oziroma odsotnost vode v tleh (suho in mokro zemljišče). Različne oblike razmočenih tal so obravnavana v razdelku 2.

Na terenu so bili dokumentirani naslednji topoleksemi: **1. kamenje:** *kámæn* -mna m 'kamen' → *Pri kámne; kâmenje* -a s 'kamenje' → *Kâmenje; *kâmen* -a -o prid. 'kamnit, kamnat' (Plet) → *Debéla kâmna, Kâmnica; *kripæn* -pna -pno prid. *'kamnit, kamnat' iz **krípa* -e ž *'skala, kup kamenja' (Plet) → *Krípnicá, Pod Krípnicó; *krípje* -a s *'skalovje, kamenje' → *Krípje; ròb* *robû* m 'skalovje, pečevje' → *Na ròbe, Pod ròbam, Pri ròbe, Ròbe, Robíšča; ròbæc* *ròbca* m *'kamen, živa skala, ki štrli iz tal' → *Ròbæc; skála* -e ž 'skala' → *Skála, Na skáli, Pod skâlo, Za skâlo, Béla skála, Pod bêlo skâlo; krâs* *krasû* m 'skale, pečine, groblje' → *Krâs;*

kràs* **krási* ž → *Za kràsjo*, *Ostokràs*; **2. pesek: **ròhot* -a m *‘grob pesek, gramoz, prod’ (Bad: 154) → *Ròhot*, *Dolènji ròhot*, *Gorènji ròhot*; **mêl* -a m *‘droben pesek, razpadli delci kamnin, drobir; melišče’ (Plet) → *Mêl*, *Pod mêlam*; **3. premikanje tal**: *valíti se valím se* ‘valiti se’ za poimenovanje zemljišča, na katerem se vali, kotali (kamenje, grušč) → *Vališče*, *Pod Vališčam*, *Za Gorènjimi Vališči*; *pláz* *plazû* m ‘plaz’ → *Pláz*; **4. izsušena tla**: *opóka* -e ž ‘opočna, lapornata zemlja’ → *Opóka*.

1.3 Druge značilnosti zemljišča

Značilnosti zemljišča, ki se ne nanašajo na oblike zemeljskega površja ter na sestavo in lastnost tal, opisujejo topoleksemi z naslednjih pomenskih polj: **1. velikost**: *vélik* *velíka* *velíko* prid.: *Ta velíki lázič*, *Ta velíki pàrt*, *Velíka krníca*, *Velíka njíva*; *máli* -a -o prid. ‘mali’ → *Mále*, *Ta máli lázič*, *Ta máli pàrt*, *Máli počívávac*, *Mála krníca*, *Mála senožèt*; *dòlg* *dólga* *dólgo* prid. ‘dolg, ne kratek’ → *Dòlge*, *Dòlg lãz*, *Dòlgi rép*; *šíròk* *širokà* *širokò* prid. ‘širok’ → *Širóka*, *Pod širòko*; *debèl* *debéla* *debélo* prid. ‘debel, obilen’ → *Debéla kâmnna*; **2. oblika**: *klínac* -nca m ‘majhen klin’ → *Klínac*; *koláč* -a m ‘krog’ → *Koláč*; **okrogel* *-gla *-glo prid. ‘okrogel’ → *Okròglik*; *kvadrât* -a m ‘kvadrat’ → *Kvadrât*; *rép* -a m ‘ozko zemljišče’ → *Rép*, *Dòlgi rép*; *plátno* -a s ‘platno’ → *Plátno*; *dlân* *dlanî* ž ‘dlan’ → *Dlân*; **3. položaj** v glede na drugo zemljišče: **osrêdâk* *-dka m ‘zemljišče na sredini’ (Bad: 35–36; Pe-Zu: 158) → *Osrêdâk*; **dúšica* -e ž *‘zemljišče v sredini’ → *Dúšica*, *Za dúšico*; **krâj* **krája* m *‘konec, rob ravnega sveta’ (Bad: 28) → *Pod krájam*; **krâjâc* *-jca m → *Krâjâc*; *kót* -a m *‘dolinska ali ravninska končina’ → *Za kótam*; **zátreb* **zatrêba* m *‘kot; zgornji, klinasto zaključen del doline’ (Bad: 202–203) → *Zátreb*; *dolènji* -a -e prid. ‘spodnji’ → *Ta dolènji brêg*, *Ta dolènji Kolovrât*, *Dolènji ròhot*, *Ta dolènja plánja*; *gorènji* -a -e prid. ‘zgornji’ → *Ta gorènji brêg*, *Ta gorènji Kolovrât*, *Ta gorènji lázič*, *Gorènji ròhot*, *Gorènja njíva*, *Ta gorènja plánja*, *Za Gorènjimi Vališči*; *přvi* -a -o prid. ‘prvi’: *Ta přvi pàrt*; *drûg* -a -o prid. ‘drugi, ki sledi prvemu’: *Ta drûgi pàrt*; **4. starost**: *stâr* *stára* *stáro* prid.: *Stâr lãz/Stâri lãz*, *Za stârim korítam*; **5. barva**: *bél* -a -o prid. ‘bel’ → *Béla skála*, *Pod bélo skálo*; *čřn* *čřnà* *čřnò* ‘črn’ → *Čřn potòk*; **6. drugo**: *húd* *húda* *hudò* prid. ‘hud’ → *Huda júzina*, *Jálov* -a -o prid. ‘jalov, nerodoviten’ → *Jálova dolína*.

2 Vodovje

Ljudskozemljepisno izrazje, vezano na vodovje, zaobjema poimenovanja za vodo in njene lastnosti, različne vodne vire (naravni, umetni), različne vrste vode (tekoča, stoječa), tipe razmočenega zemljišča. V livških ledinskih imenih izpričani topoleksemi so naslednji: **1. voda in njene lastnosti**: *vodã* -è ž, tož. *vodò* ‘voda’ → *Mrtváška vodã*, *Za vodò*, *Na vòdah*; *mřzâl* -zla -zlo ž ‘mrzel’ → *Mřzlica*; **2. vodni vir**: a) naravni: *studénac* *studénca* m ‘studenec; manjši izvir vode’ → *Pri studénce*; b) umetni kot posledica človekovega posega v okolje: *pãč* *pačã* m ‘vodnjak z

izvirom' → *Pri páče, Za páčam; koríto* -a s 'korito za krmljenje, napajanje živine', 'korito za vodo' → *Koríto, Pod korítam, Pri koríte, Za korítam, Za stárim korítam; rezervár* -rja m 'rezervoar; zbiralnik za vodo' → *Pri rezervárje; facál* -a m 'v zemljo skopana jama za zbiranje dežnice' → *Pri facále; rója* -e ž 'vodni jarek za mlinsko kolo' → *Nad rôjo; 3. tekoča voda: potòk potóka* m 'potok; manjša, v strugi tekoča voda' → *Potòk, Črn potòk, Nad patókam, Za patókam; potòčič* -a m 'majhen potok' → *Potòčič; *rěka* -e ž *'reka; večja, v strugi tekoča voda' → *Rěka, Rěko, Za rekó; 4. stoječa voda: mláka* -e ž 'mlaka; plitvejša kotanja s stoječo vodo' → *Mláka; bájér* -rja m 'večja kotanja z vodo' → *Pri bájérje; 5. razmočeno zemljišče: *močilo* -a s *'razmočen kraj, kjer voda izvira iz tal; mlaka, luža' (Plet; Bad: 231) → *Pri močile, Močila; *kál* -a m *'razmočen, močviren kraj' (Bad: 232–233) → *Kál; lopòč lopočà* m 'kal, močilo' → *Pri lopočè, Za lopočàm; *gáča* -e ž *'svet, kjer pronica voda' (Be 2: 140) → *Gáča; *lôg* -a m *'(močviren) travnik ob vodi, navadno deloma porasel z drevesi' (Plet) → *Lôg; *plavíšče* *'poplavni svet ob potoku' (Be SVI: 94) → *Plavíšče; palúd* -a m 'močvirje' → *Palúd*.

3 Atmosferski pojavi

Poimenovanja, ki se nanašajo na atmosferske pojave, so v ledinskih imenih na Livškem zelo redka. Na terenu sta bila dokumentirana samo dva primera tovrstnih topoleksemov, in sicer: **júžina* -e ž *'prostor, obrnjen proti jugu; prostor, kjer največ časa sveti sonce z juga' → *Huda júžina; trěščen* -a -o prid. 'treščen' iz *trěšciti trěšcim* 'treščiti' → *Trěščenica, Pri Trěščenici*. Prvi primer se nanaša na sončno pripeko, drugi pa na nevihto, strelo, treskanje.

4 Rastlinstvo

Na rastlinstvo se na eni strani nanašajo izrazi v zvezi s pojavnostjo rastlinstva nasploh, na drugi strani pa izrazi v zvezi s posameznimi rastlinskimi vrstami.

Pojavnost rastlinstva označujejo naslednji izrazi: **1. stopnja poraščenosti** (neporaščenost, redka poraščenost, gosta poraščenosti): *gòl golà golò* prid. 'gol, nag, neporaščen' → *Gòl/Góli brêg, Golo brdo, Golóba; zelèn zelenà zelenò* prid. 'zelen, porasel z zelenjem' → *Zelenják; 2. način poraščenosti* (trava, grmičevje, manjši ali večji gozd): *tráva* -e ž, tož. *travô* 'trava', **trávæn* *-vna *-vno prid. 'traven, porasel s travo' → *Trávne; trñn trnà* m 'trn' → *Trnôvo brdo; góšča* -e ž 'gosto grmovje in drevje' → *Góšča; méja* -e ž, tož. *mejô* 'grmovje, hosta, nižji gozd, gozdiček, gaj' → *Za mejó; hòst hostí* ž 'hosta, gozd' → *Pri hòsti, Belêntarjova hòst, Lojžínova hòst; 3. rastlinski deli: flânca* -e ž 'sadika' posredno preko poimenovanja za obdelovalno površino **flânčišče* (razdelek 6.2); **čonka* -e ž *'drevesno deblo, velika drevesna veja' (Plet) → *Pod čônko*.

Rastlinske vrste se v topoleksemih ledinskih imen pojavljajo zelo pogosto. Ne kažejo nujno na veliko razširjenost določene rastlinske vrste v prostoru, ampak tudi na njeno redkost, saj skromno zastopstvo neke rastlinske vrste na prostoru z veliko razširjenostjo druge vrste služi k identifikaciji poimenovanega zemljišča in k orientaciji v njem (identifikacijska in orientacijska funkcija lastnega imena) (Šim: 206). Za posamezne rastlinske vrste so zastopana naslednja poimenovanja in njihove izpeljanke: **1. divje rastline:** **bâz* -a m 'bezeg, Sambucus' → *Bâz*, *Bâzovica*; **bazovjé* -á s *'bezgovo grmovje' → *Bazovjé*, *Pod bazovjám*; *bréza* -e ž 'breza, Betula' → *Bréza*, *Pod Brêzo*, *Brêzniki*; **brêzje* -a s 'brezov gozd' → *Brêzje*; *črníčevje* -a s 'borovničevje, borovničevo grmičevje', 'borovnice' iz **črníca* -e ž 'borovnica, Vaccinium myrtillus' → *Črníčevje*; *čemeríka* -e ž 'čemerika, Veratrum, Helleborus' → *Čemeríka*; *dôb* -a m 'hrast, Quercus' → *Za dôbam*; **dôbje* -a s 'hrastov gozd' → *Dôbje*; *drén* -a m 'dren, Cornus mascula' → *Drén*; **drénje* -a s 'drenovo grmovje ali drevje' → *Drénje*; *gábər* -gra m 'gaber, Carpinus betulus', **gábrje* -a s 'gabrov gozd' → *Gábrje*, *Za gábrjam*; *jávor* -ja m 'javor, Acer' → *Jávor*, *Za jávorjam*; *kostânj* *kostánja* m 'kostanj, Castanea sativa, Aesculus hippocastanum' → *Kostánje*, *Za kostânji*; *lěska* -e ž 'leska, Corylus avellana' → *Pod lěsko*; **lěšča* -e ž *'leska' (Plet) → *Lěšča*; *lípa* -e ž 'lipa, Tilia' → *Pod lípo*; **lípovje* -a s 'lipov gozd' → *Lípovje*; **maléka* -e ž *'beka, Salix alba' (Plet) → *Maléka*; *málinica* -e ž 'malina, Rubus idaeus' posredno preko poimenovanja za rastišče **málinišče* 'prostor, kjer raste malinovje' → *Málinišča*; *medlíka* -e ž 'metlika; Chenopodium' → *Pri medlíki*; **murava* -e ž *'murava; vrsta trave, Tragopodon pratensis' → *Múravica*; *nágnoj* *nagnója* m 'nagnoj, Laburnum anagyroides' → *Nágnoj*; *orèh* *oréha* m 'oreh, Juglans regia': *oréšič* -a m 'majhen oreh' → *Pri oréšiče*; **oréhovje* -a s 'orehov gozd' → *Oréhovje*; *prâpot* -i ž 'praprot, Filix' → *Prâpot*; *robída* -e ž 'robida, Rubus fruticosus' → *Robída*; **šíp* -a m 'šipek, Rosa canina' → *Šíp*, *Za šípam*; **2. kulturne rastline** (pogosto posredno dokumentirane preko poimenovanj za rastišče posamezne rastline): *kâpus* -a m 'zelje', *lân lanû* m 'lan, Linum utitatisimum', *sírək* -rka m 'koruza, Zea mays' preko *kapusník*, **laníšče*, **Sirkôvnica* (razdelek 6.2); **3. sadno drevje:** *hrûška* -e ž 'hruška, Pirus communis' → *Pod hrûško*.

5 Živalstvo

Poimenovanja za živalstvo so v topoleksemih ledinskih imen precej bolj redka od poimenovanj za rastlinstvo. Dokumentirana so tako poimenovanja za posamezne živalske vrste kot poimenovanja za bivališča živali ali za mesta, kjer se živali zadržujejo ali po kateri se premikajo, in s tem posredno tudi poimenovanja za živali same. Večinoma se pojavljajo poimenovanja za divje živali, ki navadno označujejo bodisi pogosto pojavljanje neke divje živali na določenem prostoru bodisi na nek (lovski) dogodek, povezan s srečanjem divje živali, t. i. dogodkovna imena (nem.

Ereignissnamen) (Berber 1999: 10), in prvotno torej pomenijo *‘kjer živi/se zadržuje ...’ ali *‘kjer sem srečal ...’. Poimenovanja za domače živali so zelo redka, pa še pri redkih dokumentiranih primerih ne gre za zanesljive rekonstrukcije etimona.

Med topoleksemi, povezanimi z živalstvom, je torej mogoče razlikovati tri pomenske skupine: **1. divje živali:** *lesíca* -e ž ‘lisica, *Canis vulpes*’ → *Lesíca*; *lesják* -a m ‘lisjak, *Canis vulpes*’ → *Lesják*, *Pod Lesjákam*; **volčíca* -e ž *‘volkulja’ iz *vôlk volkâ* m ‘volk, *lupus*’ → **Pri volčíci*; **2. domače živali:** **ovčíca* -e ž *‘ovčica; majhna ovca’ iz *ovcã ovcô* ž ‘ovca, *ovis*’ → **Pri ovčíci* (glej tudi **volčíca*); **3. bivališča** divjih živali ali kraja, kjer se le-te zadržujejo: **selšíče* -a s *‘bivališče divje živali; polšja luknja’ (Plet) → *Selšíče*, *Za selšíčam*; **golobína* -e ž *‘golobja votlina’ iz *golôb* -a m ‘golob, *columba*’ → *Golobína*; *jâzbína* -e ž ‘jazbečji brlog’ iz *jâzbac* -a m ‘jazbec, *Meles taxus*’ → *Jâzbína*/*Jâzbíne*; **óšlji* -a -e prid. ‘oslov, oslovski’ iz *osêl oslâ* m ‘osel, *asinus*’ → *Óšlja drága*, *Óšljik*, *Pod Óšljikam*; *vrânov* -a -o prid. ‘vranov’ iz *vrân* -a m ‘vran, *Corvus corax*, *Corvus corone*’ → *Vrânov* *čelô*; *žába* -e ž ‘žaba, rana’ → *Žâbnik*.

6 Človek

Pomensko polje ‘človek’ se navadno deli na področja kot so lastninski in pravni odnosi, človekova dejavnost, človekove stvaritve, duhovno življenje in zgodovina (Šm: 115–116, PJČ: 19–20). V pričujoči analizi bo navedena delitev upoštevana, s tem da bodo kot posebno področje izločene komunikacijske povezave. Te namreč predstavljajo pomemben del ljudskozemljepisnega izrazja (Bad: 281–299), kar se kaže tudi v pogostnosti njihovega pojavljanja v topoleksemih ledinskih imen.

6.1 Lastninski in pravni odnosi zaobjemajo naslednja pomenska področja: **1. lastnina** in način njene pridobitve: **žúpnicá* -e ž *‘župna zemlja; zemlja, ki je last vaške skupnosti’ → *Žúpnicá*; *lôt lóta* m ‘zemljiška parcela, njiva’, in sicer pridobljena z razdelitvijo nekoč skupne vaške zemlje med posamezne družine (Pe-Zu: 157) → *Lôt*; *pàrt pàrta* m ‘del, kos zemljišč; zemljiška parcela’, način pridobitve je enak kot način pridobitve *lota* → *Ta drûgi pàrt*, *Ta mâli pàrt*, *Ta p̄vi pàrt*, *Ta velíki pàrt*; *dôta* -e ž ‘dota; denar, premoženje, ki ga prinese žena v zakon’ → *Dôta*; **podâvâc* *-vca m *‘preužitek; pravno zagotovljena pravica do stanovanja, hrane v hiši ob spremembi lastnika’ → *Podâvâc*; **2. podložniški odnosi:** **tláka* -e ž ‘rabota, služnostno delo, skupno delo brez plačila’ → *Tláko*; **3. prepovedi:** **pàn* **pána* m ‘prepovedani gozd; gozd, v katerem je prepovedano sekati’ (Be 3: 7) → *Pàn*, *Páni*, *Za pánam*.

6.2 Človekova dejavnost obsega različne gospodarske in druge dejavnosti. Od gospodarskih dejavnosti tradicionalnega vaškega okolja sta v ledinskem imenju razumljivo največ sledi pustila poljedelstvo in košnja kot del živinoreje ter nanje vezane dejavnosti kot pridobivanje novih in opuščanje starih obdelovalnih površin.

Največ ledinskih imen na Livškem vsebuje topolekseme s področja poljedelstva. Ostale dejavnosti (pridobivanje apna, lovstvo, napravljanje drv) so izpričane redkeje. Izrazje, ki opisuje gospodarsko izrabo zemljišča, se podobno kot izrazje, ki opisuje zemljepisne značilnosti zemljišča, glede na način poimenovanja delijo na neposredna poimenovanja in metafore (razdelek 1).

Poljedelstvo je zastopano z naslednjimi pomenskimi skupinami topoleksemov:

1. obdelovalne površine, zemljišče za gojenje kulturnih, krmnih rastlin: *pôlje* -a s 'polje' → *Pôlje*, *Pod pôljam*; *njiva* -e ž 'njiva' → *Gorênja njiva*, *Velka njiva*; *njivica* -e ž 'njivica, majhna njiva' → *Njivica*; *vřt* *vřtã* m '(zelenjavni) vrt' → *Vřt*; *vřtič* *vřtiča* m 'zelenjavni vrtiček; majhen zelenjavni vrt' → *Vřtič*; **ornica* -e ž *'ornica; orna zemlja' (Plet) → *Ornica*; *blěk* *blekã* m 'manjše, iz okolice izstopajoče zemljišče, npr. manjša njiva' → *Blěk*; *kôs* -a m 'del zemljišča, njiva' → *Kôs*; **flânčičše* -a s 'nasad sadik' → *Flânčičše*; **2. rastišča posameznih rastlin**: *kapusnik* -a m 'zelnik' → *Kapusnik*; **lanišče* -a s *'njiva, na kateri je rasel lan' (Plet), *'prostor, kjer so sušili lan' (Bad: 270) → *Lanišča*; *sirkôv* -a -o prid. 'koruzen' iz *síræk* -rka m 'koruza' kot podstava za prvotni pomen imena *'koruzna njiva' → *Sirkôvnica*; **3. opuščeno zemljišče**: *ledína* -e ž 'ledina; neobdelana zemlja; opuščena, s travo zarasla njiva' → *Ledína*; *ledínica* -e ž 'ledinica; majhna ledina' → *Ledínica*, *Pod ledínico*; **prélog* **préloga* m *'prelog; neobdelano ali zapuščeno zemljišče' (Be 3: 111) → *Prélog*; **prelôžič* -a m *'majhen prelog' → *Prelôžič*; **koréda* -e ž *'opuščena njiva' (Be 3: 88) → *Koréda*, *Za korédo*; **korêdnica* -e ž → *Za korêdnico*.

Ostale dejavnosti so naslednje: **1. košnja** trave: *senožêt* *senožéti* ž 'senožet; travnik, zlasti v hribovitem svetu, ki se kosi navadno enkrat na leto' → *Mâla senožêt*; **starína* -e ž *'redko košen, opuščen travnik' → *Starína*; **2. krčevine**: *lãz* *lãza* m 'ozko zemljišče, npr. njiva, travnik, gozd', kar je najverjetneje drugotni pomen, nastal iz pomena *'s travo poraščen izkrčen svet v ali ob gozdu', najverjetneje zaradi značilne oblike, ki jo ima izkrčeno zemljišče → *Lãz*, *Dôlg lãz*, *Stãr lãz/Stãri lãz*, *Candôlov lãz*, *Šîmanov lãz*, *Za lãzi*; **lãz* **lãzi* ž *'laz' → *Pod lãzjo*, *Za lãzjo*; *lãzič* -a m 'majhen laz, majhno ozko zemljišče' → *Lãzič*, *Ta gorênji lãzič*, *Ta veliki lãzič*, *Ta mâli lãzič*; *lãzina* -e ž 'jasa v gozdu, travnik sredi gozda' → *Lãzina*, *Vřh lãzine*; *Lãznica*; **čřča* -e ž *'s travo porasel svet na krčevini, poseki' → *Čřča*; **presêka* -e ž *'del gozda s posekanim drevjem v ozkem pasu', *'prehod' (Plet) → *Presêka*; **3. pridobivanje apna**: *frnãža* -e ž 'kopa za žganje apna' → *Frnãža*; *apnênica* -e ž 'jama za gašenje apna' → *Pri apnênici*, *Za apnênico*; **4. lovstvo**: **bãnd*/**bãnt* **bãnda*/**bãnta* m *'lovsko področje, rezervirano lovišče' (Me: 58) → *Bãnd/Bãnt*; **5. napravljanje drv**: *tnálo* -a s 'prostor za sekanje, cepljenje drv' → *Tnálo*; **6. cerkovništvo**: *mêžnar* -ja m 'cerkovník' → *Mêžnarica*.

6.3 Človekove stvaritve vključujejo vse izdelke človekovega dela, pri čemer so v ledinskih imenih dokumentirani predvsem zgrajeni predmeti. V ta sklop topoleksemov sodijo poimenovanja za naselja in njihove dele, stanovanjska in predvsem

gospodarska poslopja, različne razmejitve zemljišč (ograje, ograde, plotovi, zidovi). Sem spadajo tudi tiste komunikacijske povezave, ki jih je zgradil človek (razdelek 6.4).

Naselje in stavbarstvo sta predstavljeni v naslednjih pomenskih sklopih: **1. naselje** in njegovi deli: *vās* *vasi* ž 'vas' → *Za vasjó*; **gúno* -a s *'gumno', *'kmečko dvorišče' (Plet) → *Pod gúnam*; **2. cerkveno poslopje**: *cérkav* -kve ž 'cerkev' → *Cérkovnica*, *Pod cêrkvijo*, *Za cêrkvijo*; *kapēla* -e ž 'kapela, manjša cerkev' → *Pri kapēli*; **3. stanovanjsko poslopje**: *hīša* -e ž 'hiša' → *Za hīšo*; **4. gospodarsko poslopje**: *hlév* -a m 'hlev' → *Hlevišča*; *skedānj* -dnjā m 'skedenj; prostor za shranjevanje sena nad hlevom' → *Za skednjām*; *seník* -a m 'senik; stavba za shranjevanje sena v senožeti' → *Pri Frkājžovem senike*, *Pri Júrcovem senike*; *kozólac* -lcā m 'kozolec; lesena, od strani odprta stavba za sušenje sena ali žita' → *Pod kozólcām*; **ódar* -dra m 'prostor za shranjevanje sena' → *Ódri*; *kášta* -e ž 'kašča; stavba za shranjevanje žita in hrane' → *Pri kášti*, *Za kášto*; *málin* -a m 'vodni mlin' → *Pri máline*; **4. druge zgradbe**: *šōla* -e ž 'šolska stavba' → *Za šōlo*; *balāvnica* -e ž 'balinišče, igrišče za balinanje' → *Balāvnica*; *kabīna* -e ž 'električna omarica' → *Pod kabīno*, *Za kabīno*; **zdêrjanica* -e ž *'podrtija' → *Zdêrjanica*, *Pod zdêrjanico*.

Razmejitveni predmeti, ki so razmejevali zemljišča različnih lastnikov ali pa zemljišča različne namembnosti (npr. pašnik od senožeti ali njive), zaobjemajo naslednje podskupine: **1. nezidane ograde** in njihovi deli: *plôt* *plotû* m 'ograja iz v tla zabitih lesenih kolov z medsebojno razdaljo, približno enako premeru človeškega telesa, da skozenjo lahko gre človek in drobnica, ne pa tudi govedo' → *Pod plôtām*, *Pri plôte*, *Za plôtām*; *prêska* -e ž 'leseni plot' → *Za prêsko*; **ránta* -e ž *'dolga prečna letev' (Plet) → *Pri rántah*; *ográja* -e ž 'ograda za živino' → *Ográja*, *Za ográjo*; **2. zidane ograde**: *ográjnica* -e ž 's kamnito ogrado ograjeno zemljišče' → *Ográjnica*; **támar* -rja m *'tamar; staja za živino' (Plet) → *Támarica*, *Frkājžova Támarica*; **mír* -a m *'zid; posebej zid brez malte, npr. za ograditev' (Plet) → *Mír*, *Nad míram*, *Pod míram*, *Za míram*; *zîd* *zidû* m 'zid; kamnita ograda med parcelami' → *Pod zîdam*.

6.4 Komunikacijske povezave so bile očitno zelo pomembne, saj se izrazi s tega pomenskega polja pogosto pojavljajo kot topoleksemi v ledinskih imenih. Pri tem gre le redko za ime poti (hodonim) in njihovih delov, to predvsem v primeru, ko ima ime strukturni tip samostalniške zveze: *stəzā* → steza *Stāza*, *klánac* → klanec *Klánac*, **škrbína* → prelaz *Škrbína*, *počiválo* → počivalo *Počiválo*.⁹ V večini primerov gre za poimenovanje nekega drugega predmeta. Pri imenih s strukturnim tipom samostalniške zveze je prišlo do metonimične zamenjave dela s celoto: **kolník* → *senožet, kjer je kolnik → senožet *Kolník*, *vozníca* → *gozd, kjer je

⁹ V delih praške imenoslovne šole npr. med pomensko obravnavo imen poti (hodonimov) presenetljivo ni zaslediti pomenske kategorije 'pot' (PIČ: 304–332).

voznica → gozd *Voznica*. Imena s strukturnim tipom predložne zveze poimenujejo zemljišča v prostorskem razmerju do komunikacijskih povezav in njihovih delov: *pôt* → njiva *Pod pôtjo*, *cęsta* → senošet *Pod cęsto*.

Izrazje, povezavo s potmi, izkazuje naslednje pomenske skupine: **1. vrsta:** a) hodna pot: *stazà* -è ž, tož. *stazô* 'steza; zelo ozka, preprosta pot', ki predstavlja prvo stopnjo količkaj hodne poti (Bad: 281) → *Stâza*, *Pot stâzo*; *pôt* -i ž 'pot; širša, dobro uhojena hodna pot, da po njej poleg človeka in drobnice lahko hodita tudi govedo in konj' (Bad: 282) → *Nad pôtjo*, *Pot pôtjo*, *Za pôtjo*; *klánac* -nca m 'ograjena pot, po kateri se žene krave na pašo' → *Klánac*, *Pod kláncam*, *Za kláncam*; *klánčič* klančica m 'krajša ograjena pot, po kateri se žene krave na pašo' → *Klánčič*; b) vozna pot: *cęsta* -e ž 'cesta; širša, načrtno speljana pot, zlasti za promet z vozili' → *Pod cęsto*; **kolník* -a m ***'vozna pot, kolovoz', ***'preprostejša, slabša vzdrževana vozna pot po gozdovih, poljih in nasploh po brežnih tleh' (Bad: 285) → *Kolník*; *voznica* -e ž 'vozna pot, kolovoz' → *Voznica*; **vlâk* -a m, **vlâka* -e ž ***'pot, po kateri se vlačijo seno, drva' (Bad: 285) → *Vlâk*, *Vlâka*; **2. razpotje:** *kríž* -a m ***'križišče; mesto, kjer se križajo steze, poti, ceste' ž (Bad: 290) → *Kríž*, *Pri kríže*, *Krížnica*; **3. prehod, prelaz:** a) naravni: *škârje* -i ž mn. ***'manjši prehod med skalami' (Bad: 213) → *Škârje*; **škrbína* -e ž ***'zemljišče, prehod med skalnatim svetom' (Bad: 93, Be 4: 65–66) → *Škrbína*; b) umetni: *vrâta* -ø s mn. 'lesa; preprosta vrata iz lat, zlasti v plotu, ograji' → *Vrâta*, *Pod vrâti*; **4. deli:** *rějda* -e ž 'serpentina, vijuga, ovinek' → *Rějda*, *Kâmartova rějda*; **oblaz* -a m ***'ovinek, daljša pot' (Plet) → *Oblâze*; **5. počivališče:** *počiválo* -a s 'počivalo; kamen, prostor ob poti, na katerem se navadno počiva' → *Počiválo*; *počivávac* -vca m 'počivališče; mesto, kjer ljudje navadno počivajo noseč bremena' → *Mâli počivávac*; **6. obpotna znamenja:** **poklonílo* -a m ***'mesto, kjer se prvič prikaže cerkev in kjer se je potrebno pokrižati' (Bad: 292) → *Poklonílo*.

6.5 Duhovno življenje in zgodovina, med katera spadajo vraževerje in ljudsko slovstvo, ljudske navade in običaji, verovanje in cerkveno življenje, arheološki ostanki, zgodovinski in krajevni dogodki (Šm: 116), sta v ledinskem imenju na Livškem pustila malo sledi. Izpričana sta naslednja vsebinska sklopa: **1. cerkveno življenje:** *světi* *světa* prid. 'sveti, svetnik' → *Světi Jákob*, *Světi Martîn*, *Světi Pětâr*; **mrtváški* -a -o prid. 'mrliški' → *Mrtváška vodã*, ob kateri so pogrebci na poti na pokopališče navadno počivali; **2. zgodovinski dogodki**, povezani z vojnim dogajanjem: **frîn* -a m ***'bunker' → *Frîn*, *Za frînam*; *trančėja* -e ž 'strelni jarek' → *Na trančěji*.

7 Zaključek

V topoleksemih ledinskih imen v kraju Livek in njegovi okolici se pojavlja naslednje ljudskozemljepisno izrazje, ki ga je mogoče razdeliti na šest pomenskih polj:

1. Zemljišče: (1) oblike zemeljskega površja: a) ravni svet (ravnina): *rávæn, *rávænca; plánja, *planíca – lopáta, políca – *poljána; b) nagnjeni in dvignjeni svet:* pobočje vzpetine: *rebrò, *rebræn, *plěčce, sléme, kolòvrat, vřh, špik, kolóna;* delitev nagnjenega sveta: *pològ, *pològa – brěg, bréžič – strmân strmà, gríva – lòm, *skòk, kolěno, čelò;* oblike dvignjenega sveta: **gomíla, *břdo, búla – gláva, glavíca, *kòlk, *čûkla, *štúlac; c) poglobljeni svet (vdrtime):* vrtačaste vdrtime: **dnò, *krníca, vrtáča, rúpa;* kotlaste vdrtime: *kotəl, vřč, pəklíč, jáma, *pěča;* koritaste vdrtime: *dolína, *dòl, *prédolac, žlěb, globòk, drága; (2) sestava in lastnost tal:* *kámen, kámenje, *kámen *káména, *kripæn, *kripje, ròb, skála, kràs, *kràs – *ròhot, *měl – valíti se, pláz – opóka; (3) značilnosti zemljišča:* *vélik, máli, dòlg, širòk, deběl – klínac, koláč, *okrogəl, kvadrât, rép, plátno, dlân – *osrědak, *dúšica, *kräj, *krájac, kót, *zátreb, dolěnji, gorěnji, přvi, drúgi – stàr – běl, čřn – hûd, jálov.*

2. Vodovje: *vodà, mřzəl; studénac, pəč, koríto, rezervár, facâl, rója – potòk, potòčič, *rěka – mláka, bājer – *močilo, *kâl, lopòč, *gáča, *lòg, *plavíšce, palúd.*

3. Atmosferski pojavi: **júžina – trěščen.*

4. Rastlinstvo: a) pojavnost rastlinstva: *gòl, zelèn – *trávæn, třn, góšča, méja, hòst – flāca, *čonka; b) rastlinske vrste:* **bāz, *bəzovjé, *brězje, črníčevje, čemeríka, dòb, *dòbje, drén, *drěnje, gábər, *gábrje, jávor, kostānj, léska, *lěšča, lípa, *lípovje, *maléka, *málinišče, medlíka, *murava, nágnoj, orěh, orěšič, *orěhovje, prāpot, robída, *šíp – kāpus, lân, sírak – hrúška.*

5. Živalstvo: a) živalske vrste: *lesíca, lesják, *volčica/*ovčica; b) bivališča živali:* **selíšče, *golobína, jāzbina, *òšlji, vrānov, žába.*

6. Človek: a) lastninski in pravni odnosi: **žúpnica, lèt, pàrt, dóta, *podāvac – *tláka – *pān; b) človekova dejavnost:* poljedelstvo: *pòlje, njíva, njívica, vřt, vřtíč, *orníca, blěk, kòs, *flānčišče – kapusník, *laníšče, sirkòv – ledína, ledínica, *prélog, *prelòžič, *korěda, *korědnica;* druge dejavnosti: *senožět, *starína – lāz láza, *lāz *lázi, lázič, lázina, *Lāznica, *čřča, *presěka – frnāža, apnēnica – *bānd/ *bānt – tnálo – měžnar; c) človekove stvaritve:* naselje in stavbarstvo: *vās, *gúno – cėrkæv, kapēla – híša – hlév, skedānj, seník, kozòlac, *ódər, kášta, málin – šòla, balāvnicā, *zděrjanica;* razmejitveni objekti: *plòt, prėska, *ránta, ogrāja – ogrājnicā, *támar, *mír, zíd; č) komunikacijske povezave:* *stazà, pót, klánac, klánčič – cėsta, *kolník, vozníca, *vlāk, *vláka – kríž – škārje, *škrbína, vráta – rějda, *oblaz – počíválo, počívávac – *poklonílo; d) duhovno življenje in zgodovina:* *svėti, *mrtváški – *fřtín, trančėja.*

Krajšave literature

Bad = Badjura 1953; Be 1–4 = Bezljaj 1976, 1982, 1995, 2005; Be SVI 1–2 = Bezljaj 1956, 1961; Me = Merkù 1997; Mr = Mrózek 1998; PJČ = Olivová

Nezbedová idr. 1995; Pe-Zu = Petricig in Zuanella; Plet = Pleteršnik 1894–1895; Šim = Šimunović 1972; Šm = Šmilauer 1966.

Literatura

- BADJURA, Rudolf, 1953: *Ljudska geografija, Terensko izrazoslovje*. Ljubljana.
- BERBER, Dieter, 1999: *Geographische Namen in Deutschland: Herkunft und Bedeutung der Namen von Ländern, Städten, Bergen und Gewässern*. 2. Aufl. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich.
- BEZLAJ, France, 1954: Rudolf Badjura, Ljudska geografija. Terensko izrazoslovje. Državna založba Slovenije. Ljubljana, 1953; str. 1–337. *Slavistična revija* 5–7. 374–391.
- BEZLAJ, France, 1955: Krčevine. *Slavistična revija* 8. 1–23.
- BEZLAJ, France, 1956–1961: *Slovenska vodna imena* 1–2. Ljubljana.
- BEZLAJ, France, 1976, 1982, 1995, 2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika* 1–4. Ljubljana.
- Этимологический словарь славянских языков 1–(30), 1974–(2002). Ред. О. Н. Трубачев. Москва. Gesla od *a do *obvedьnъjъ.
- FURLAN, Metka 2003: Korenska etimologija danes. *Filologija* 40. 31–39.
- FURLAN, Metka, GLOŽANČEV, Alenka, ŠIVIC DULAR, Alenka, 2001: *Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih imen in stvarnih lastnih imen v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot*. Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije.
- ISAČENKO, A. V., 1939: *Narečje vasi Sele v Rožu*. Ljubljana.
- LOGAR, Tine, 1963: Sistemi dolgih vokalnih fonemov v slovenskih narečjih. *Slavistična revija* 14. 111–132. Ponatis v Logar 1996: 11–25.
- LOGAR, Tine, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ur. K. Kenda Jež. Ljubljana.
- MERKŪ, Pavle, 1997: *La toponomastica dell'Alta Val Torre*. Bardo/Lusevera.
- MRÓZEK, Robert, 1998: Nazwy terenowe. *Polske nazwy własne. Encyklopedia*. Pod red. E. Rzetelskiej Feleszko. Warszawa, Kraków. 231–257.
- OLIVOVÁ NEZBEDOVÁ, Libuše, KNAPPOVÁ, Miroslava, MALENÍNSKÁ, Jitka, MATUŠOVÁ, Jana, 1995: *Pomístní jména v Čechách: O čem vypovídají jména polí, luk, lesu, hor, vod a cest*. Praha.
- PETRICIG, Paolo, ZUANELLA, Natale, 1991: *Atlante toponomastico e ricerca storica*. San Pietro al Natisone.
- PLETERŠNIK, Maks, 1894–1895: *Slovensko-nemški slovar* 1–2. Elektronska verzija. Ljubljana. *Słownik prasłowiański* 1–(8). Red. F. Slawski. Kraków, Wrocław, Warszawa, 1974–(2001). Gesla od *a do *gyža.
- SNOJ, Marko, 2003 (1997): *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana.
- ŠEKLI, Matej, 2006: Strukturni tipi ledinskih imen v kraju Livek in njegovi okolici. *Jezikovna predanost: akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču ob 80-letnici*. Ur. M. Jesenšek, Z. Zorko. Maribor: Slavistično društvo (Zora 44). 477–491.
- ŠIMUNOVIĆ, Petar, 1972: *Toponimija otoka Brača*. Supetar.
- ŠIVIC DULAR, Alenka, 1987: Iz slovenske geografske terminologije: pslov. *čeló. *Зборник шесте југословенске ономастичке конференције*. Ur. P. Ivić. Beograd. 469–479.
- ŠKORJANC, Zvezdana, 1976: *Govor vasi Livek*. Diplomaska naloga. Ljubljana.

ŠMILAUER, Vladimír, 1966: *Úvod do toponomastiky*. Praha.

TORKAR, Silvo, 2003: K nastanku in pomenu nekaterih zemljepisnih imen v Baški dolini (Baška Grapa, Hudajužna, Porezen, Loje, Logaršče, Kojca, Obloke, Robje, Podmelec). *Slavistična revija* 51/4. 429–442.